

Elokuva-arvostelu: Aku Louhimiehen Tuntematon sotilas on turha elokuva, arvioi HS:n kriitikko

Uusi Tuntematon sotilas on turvallinen, riskitön ja kaikkia miellyttämään pyrkivä Suomi 100 -juhlakuvaelma.

Tilaajille

Eero Aho (vas.) on Rokka ja Jussi Vatanen Koskela uudessa Tuntematon-elokuvassa. (KUVA: Tommi Hynynen)

Juho Typpö HS

Julkaistu: 27.10.2017 6:00 , Päivitetty: 27.10.2017 8:52

Sotaelokuva

Tuntematon sotilas, ohjaus Aku Louhimies, pääosissa Eero Aho, Jussi Vatanen, Aku Hirviniemi ja Johannes Holopainen. 180 min, K16. ★★

Kun Aku Louhimiehen uutta *Tuntematonta sotilasta* menee katsomaan, mielessä pyörii yksi kysymys. Miten se perusteleo olemassaolonsa?

Kolme tuntia myöhemmin mielessä on vastaus: ei kovin hyvin.

Kyllähän klassikkokirjoista voi uusia filmatisointeja tehdä. Edellisestä *Tuntematon*-elokuvasta on ehtinyt kulua yli 30 vuotta.

Mutta Väinö Linnan *Tuntematon sotilas* (1954) ei ole pelkkä klassikkokirja. Se on käytännössä Suomen kansalliseepos, samaa luokkaa *Seitsemän veljeks*en ja *Kalevalan* kanssa.

Linnan teos kuvaa suomalaisen konekiväärikomppanian vaiheita jatkosodassa vuodesta 1941 vuoteen 1944, sodan julistamisesta sen loppuun asti. Päähenkilöitä ovat esimerkiksi jämerä joukkueenjohtaja Koskela sekä leppoiset alikersantit Rokka ja Hietanen. Monet keskeiset hahmot kaatuvat taistelujen pyörteissä.

Kirja on vahvasti aikaansa sidottu. *Tuntematon sotilas* oli ilmestyessään eräänlainen synninpäästö suomalaisille kahden hävityn sodan jälkeen. Se antoi kunnian suomalaisille rintamamiehille, ivasi upseereita ja yritti näyttää sodasta todenmukaisen, koruttoman kuvan.

Linnan teos tavoitti jotain sellaista, jota Suomi tuolloin kaipasi. Samoin teki seuraavana vuonna ilmestynyt Edvin Laineen ohjaama elokuvaversio: sen kävi katsomassa Suomessa lähes kolme miljoonaa ihmistä.

Elokuva teki *Tuntemattomasta* eräänlaisen pyhän kertomuksen, osan kansallista alitajuntaa.

Nykyisin katsottuna Laineen elokuva on hyvä lähinnä 1950-luvun kotimaisten elokuvien mittapuulla. Se myös tiivistä teoksen yksioikoiseksi, isänmaalliseksi sankaritarinaksi.

Rauni Mollbergin ohjaama toinen filmatisointi vuodelta 1985 puolestaan oli harvinaisen tehokas ja rohkeakin sotakuvaus. Se seurasi tarkkaan tekstiä mutta kuvitti sen rosoisesti ja realistisesti, tuolloin tuntemattomilla näyttelijöillä, heiluvalla käsivarakuvauksella ja ilman taustamusiikkia. Isänmaallinen paatos oli häivytetty.

Mollbergin elokuva on jäänyt Laineen version varjoon. Monelle vanha *Tuntematon* on edelleen se ainoa oikea tulkinta Linnan kirjasta. Kristian Smedsin radikaali teatteriversiokin herätti paheksuntaa vielä kymmenen vuotta sitten.

Mutta enää vuonna 2017 sitä vanhaa tuttua *Tuntematonta* ei enää kaipaisi eikä jaksaisi. Rohkealle tulkinnalle olisi tilaa, ja sellaiseen kirja voisi tarjota mahdollisuuksiakin.

Siksi onkin tylsää, että Aku Louhimies ja toinen käsikirjoittaja Jari Rantala eivät ole olleet rohkeita. Eli vanha tuttu *Tuntematon* siellä kankaalla pyörii, uusilla naamoilla vain. Pääosiin on laitettu tämän hetken suosituimpia näyttelijöitä, Jussi Vatanen Koskelaksi, Aku Hirviniemi Hietaseksi ja Eero Aho Rokaksi.

Naps, nyt se sanoi sen tutun repliikin. Naps, nyt tuli se tuttu kohta.

Diana Pozharskayan esittämän venäläisen Veran ja Aku Hirviniemen näyttelemän Hietasen välille kehkeytyy romanssi. (KUVA: Tommi Hynynen)

Joitain eroja aiempiin filmatisointeihin kyllä on. Niistä merkittävin on Rokan vaimon Lyytin (Paula Vesala) tuominen elokuvaan yhdeksi sivuhenkilöksi.

Linnan kirjassa Lyyti vain mainittiin nimeltä, mutta elokuvaan Louhimies ja Rantala ovat lisänneet muutaman Rokan kotitalalla tapahtuvan kohtauksen. Niin luonteikas näyttelijä kuin Vesala onkin, osuudet ”kotirintamalla” tuntuvat väkinäisiltä. Ikään kuin tekijät haluaisivat vain näyttää, että nyt on naisetkin muistettu. Mutta Lyytin osuuksia ei ole montaa eivätkä ne kokonaisuutta miksikään muuta.

Rokka on nostettu aiempaa vahvemmin tarinan päähenkilöksi. Eero Ahon roolisuoritus on sinänsä vaikuttava, varmasti paras tähänastisista Rokka-tulkinnoista. Ristiriita lupsakkaasti haastelevan karjalaisisännän ja tunteettoman tappajan on välillä on korostetumpi kuin koskaan. Ahon Rokka karjuu vihollisia lahdatessaan naama veressä kuin Sylvester Stallone Rambona.

Mutta tämän ristiriidan varaan koko hahmo yhä rakentuu. Rokan sisäistä maailmaa kuvataan vain ilmeettömillä tuijotuksilla tyhjyyteen. Tarjolla on siis sitä tavanomaista suomalaisen elokuvan mieskuvausta.

Etukäteen on yritetty tehdä numeroa siitä, että tässä versiossa Rokka saattaa kuolla. Mahdollista käännettä pohjustetaan elokuvan alussakin. Jääköön kertomatta tässä, kuinka Rokan käy.

Kuoli tai ei, kokonaisuuteen silläkään ei ole mitään vaikutusta.

Hietasen ja venäläisen Veran kohtaaminen suomalaisten valtaamassa Petroskoissa on saanut turhan uuden luvun. Kirjassa ja aiemmissa filmatisoinneissa se jäi yhteen vuoropuheluun, nyt Louhimies virittää heidän välilleen kornin romanssintyngän.

Tehokkain muutos liittyy Andrei Alénin esittämään Rahikaiseen. Leppoisasta naistennaurattajasta on tehty etäinen ja epämiellyttävä. Petroskoissa Rahikainen ryhtyy parittajaksi ja myy nälkää näkeviä venäläisnaisia suomalaissotilaiden raiskattavaksi. Tähän viitattiin jo kirjassa, mutta elokuvassa asia tehdään selväksi – tosin lyhyessä ja nopeasti ohimenevässä kohtauksessa.

Se ei riitä tuomaan esille naisten julmaa kohtelua sodassa, kun kohta taas palataan sympaattisten sotajermujen tuttuun tarinaan.

Elokuvasta ei tee ”uutta tulkintaa” se, että kaikki lisäykset ovat tällaisia: pelkkiä mausteita. Ne eivät aseta kokonaisuutta uuteen valoon eivätkä tuo *Tuntematonta* tähän aikaan kiinni.

Täysin hyödyntämättä jätetään esimerkiksi kirjan kohta, jossa humalainen Koskela käy Horst Wesseliä laulavan natsimielisen suomalaisupseerin kimppuun. Mollbergin elokuvaversiossa teltan upseerit huusivat *Heil Hitleriä* sylki roiskuen. Nyt äärioikeistolaisuus on oikeasti nousussa Suomessakin, mutta Louhimies tyytyy vain kohtauksen siirtämiseen kirjasta kuviksi.

Teknisesti uusi *Tuntematon* on virheetöntä työtä. Kaikki kuvauksesta leikkaukseen ja äänityksestä jälkituotantoon on tehty niin hyvin kuin Suomessa on mahdollista.

Se on myös osa Louhimiehen *Tuntemattoman* ongelmaa. Sen kuvat ovat nättejä postikortteja, niissä ei ole voimaa.

Tarkkaan rajatut ja hiotut otokset eivät myöskään luo illuusiota elävästä, hengittävästä maailmasta. Oltiin sitten korsussa, taistelukentällä, Petroskoiksi lavastetussa Suomenlinnassa tai Rokan perheen maalaisromantiikkaa tihkuvalla tilalla, ei missään vaiheessa tule tunne, että elokuvan maailma jatkuisi näiden kuvien ulkopuolella.

Sotaelokuvia Suomessa on tehty niin paljon, etteivät taistelukohtaukset tankkeineen ja kaatuvine puineen tee vaikutusta. Tavallista isompi budjetti ei mitenkään erityisesti näy. Sodan raat'at yksityiskohdat eivät nekään hätkähdytä, kun tyyli on sliipatun elokuvamainen.

Mitään omaa tyyliä tai selkeää visiota ei Louhimiehellä ole, tai sellaista ei ainakaan elokuvasta välity.

Luontoa tuodaan esille jonkin verran. Välillä kamera tarkentaa taistelun keskellä pörrääviin hyönteisiin, hieman kuin Terrence Malickin mestarillisessa *Veteen piirrettyssä viivassa*. Eräässä kohtaa Rokka silittelee metsästä löytämänsä pupua. Lopulta luontoelementtikin unohtuu Louhimieheltä.

Rokkaan keskittymisellä ja Hietasen romanssilla on ehkä yritetty korostaa sodan vaikutusta yksilöihin. Ehkä.

Näyttelijät ovat toki hyviä rooleissaan, mutta kyllähän ammattilaiset näytellä osaavat.

Käsikirjoittajan ja ohjaajan tehtävä on tehdä näyttelijöiden hahmoista oikeasti kiinnostavia. Nyt ne ovat niitä samoja Rokkia ja Koskeloita, joiden vuorosanat osaa ulkoa. Se on tylsää.

Eli mitä jäi käteen?

Turvallinen, riskitön ja kaikkia miellyttämään pyrkivä Suomi 100 -juhlakuvaelma. Ja jälleen uusi osa suomalaisten sotaelokuvien ja mieskuvausten joukkoon.

Ehkä sellainen sitten kertoo Suomesta vuonna 2017.

Oikaisu kello 6.43: Arvostelussa kirjoitettiin aiemmin virheellisesti, että Hietasen roolissa on Aku Louhimies. Hietasen roolissa on Aku Hirviniemi. Oikaisu kello 8.11: Elokuvan ikäraja on 16 vuotta, ei 12 vuotta, kuten aikaisemmin kirjoitettiin.